

WORKSHOP ZORGETHIEK

Studiedag 'Tachtig Tinten'
Agentschap Zorg & Welzijn
19 januari 2017

Katrien.ruytiens@gmail.com

- Intervisor zorgorganisaties, procesbegeleider
postgraduaatsopleiding "referentiepersoon ethiek" UCLL
- Seksuoloog

Schatplichtig aan Linus Vanlaere, zorgethicus, verbonden aan
GVO Groep en docent ethiek.

L. VANLAERE & R. BURGGRAEVE, *Gekkenwerk. Kleine ondeugden voor zorgdragers*. Lannoo, Tielt, 2013.

K. RUYTJENS & E. VANSTICHEL, *Ruimte voor het Onverwachte*, Leuven, Lannoo-campus, 2016.

J. TRONTO, *Moral Boundaries*, Routledge, NY, 1993.

HANS VAN DARTEL & BERT MOLEWIJK, In gesprek blijven over goede zorg,
overlegmethoden voor ethiek in de praktijk, Boom, Amsterdam, 2014.

OVERZICHT

1. Hoezo ethiek?
2. Op zoek naar de ethische vraag
3. Ruimte voor ondeugden?

1. HOEZO ETHIEK?

"ETHIEK START MET GERAAKTHEID"

"De ander gaat me aan voor elke beslissing om met de ander begaan te zijn. Ik ben met de ander verbonden voor elke aangegeven verbintenis. Verbond voor elk (zorg)contract. We zijn elkaar nabij vooraleer we de ander benaderen - een nabijheid die trouwens nooit nabij genoeg is. Dat is onze kwetsbaarheid, namelijk raakbaarheid, sensibiliteit tot in de rillingen van ons lichaam dat aan het lijden van de ander blootstaat."
Levinas, , p.77-113.

WAT RAAKT U IN DEZE THEMATIEK?

Terugkijkend op het voormiddagprogramma; wat heeft u geraakt?

1. HOEZO ETHIEK?

Wij gaan uit van de vragen, noden, behoeften van de zorgvragers.

Eigen regie van de cliënt staat voorop.

We streven ernaar zoveel mogelijk het eigen 'thuis' van de bewoner voorop te stellen in een veilige omgeving met voldoende privacy.

De bewoner staat centraal en de zorg wordt daarop afgestemd, in nauw overleg met familie en omgeving.

UW missie en visie

1. HOEZO ETHIEK?

INFLATIE VAN DE ETHIEK

- Ethiek als nieuw kwaliteitskenmerk: elke zorgorganisatie zijn 'werkgroep ethiek'?
- Ethiek bij voorkeur als toegepaste discipline

Tegelijk is ethiek een fenomeen in de MARGE van organisaties.
(over welk domein mag de ethiek iets zeggen?)

EN NOCHTANS is de ethische vraag ook steeds RADICAAL EN FUNDAMENTEEL

1. HOEZO ETHIEK?

Ter inleiding dus, twee opmerkingen:

1. Retorische / prikkelende vraag: IS EEN WORKSHOP ETHIEK NODIG? WAT DOET DE ETHIEK HIER? Is deze doelgroep of (toekomstige) bewoners van het WZC 'ethisch gezien' wel zo verschillend van andere bewoners?
2. "Als we het dan toch over ethiek hebben, laat ons dan ook radicale vragen stellen."

2. OP ZOEK NAAR DE ETHISCHE VRAAG

WAT IS ETHIEK?

De vraag naar Het Goede (Leven)

Ethiek is kritische reflectie
op menselijk handelen
in het licht van menswaardigheid.

C. GASTMANS & ARIE VANDER AREND, Ethisch zorg verlenen. Handboek voor verpleegkundige beroepen, Meulenhoff, 2006

2. OP ZOEK NAAR DE ETHISCHE VRAAG?

In groepjes van 5 op zoek naar de ethische aspecten van holebi 's en transgenders in zorgorganisaties.

- *Waarom bent u in deze workshop 'ethiek'?*
- *Waar ligt knelpunt?*
- *Kunt u dit formuleren als een ethische vraag?*

2. OP ZOEK NAAR DE ETHISCHE VRAAG?

Maak eventueel onderscheid tussen

- Micro
- Meso
- Macro niveau

Waar ligt UW verantwoordelijkheid?

Hoezo ethiek? Verslag workshop 1

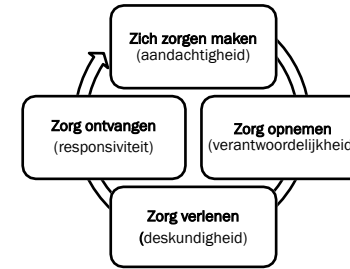
- "Ik zie ethiek als een dagelijks noodzakelijk onderdeel van de zorg, ongeacht wie de zorgvrager is." *waarom?* "Omdat het gaat om een zorgRELATIE en de ander me dus opvoert om het goede te doen."
- "ik zie dit toch awel als een ethische ondergrens: we moeten iedereen aanvaarden als persoon, ongeacht sekse, religie, seksuele geaardheid, of wat dan ook" *maar wat als dat niet gebeurt?*
- "Verschillende visie bij het personeel zou wel eens een ethisch probleem (of ethische vraag) kunnen zijn. We hebben dan als leidinggevendenden de verantwoordelijkheid om RUIJTE te scheppen voor hen." reactie: "het is de verantwoordelijkheid van elk van ons (ook op werkvloer) om met elkaar in gesprek te gaan over onze visies."
- "En wat als er culturele of religieuze redenen zijn om bijvoorbeeld een transgender bewoner niet te wassen? Moeten we respect hebben voor de grenzen van de verzorgende of niet? Wat zegt dat over ons personeelsbeleid?"
- De zorg moet gewoon altijd afgestemd worden op de ander... maar er zijn verschillende 'anderen' (personeel familie organisatie...)

- "We zijn natuurlijk ook zelf kwetsbaar. Voor mij zit de ethische vraag vooral in het durven reflecteren over onze eigen identiteit (ook op organisatie niveau) en kwetsbaarheid."
- "Ethiek is ook steeds verantwoordelijkheid durven nemen; daarin zit de radicaliteit. Ik pleit voor een actieve ethiek, die durft spreken waarvan het hart vol is. Waarvan dromen we? Wat willen we?"
- Soms dient de ethiek zich aan als een echt dilemma (WAT), en dan moeten we inderdaad goed bekijken wat de feiten zijn en vooral ook juridisch bekijken wat kan (bijvoorbeeld in personeelszaken). Veel vaker is de ethiek echter ook een vraag 'HOE' we het gaan doen: hoe gaan we het gesprek aan met de bewoner? Hoe organiseren we interviews? Hoe gaan we ons beleid waarmaken?
- "Seksualiteit en intimiteit zijn sowieso moeilijk bespreekbare thema's. Dat is gewoon zo. We kunnen onze schroom erkennen, benoemen en aanvaarden....maar er is altijd iets dat je kan DOEN"
- Zorgethiek is niet voor watjes (Linus Vanlaere), want onze keuzes vragen ook om inzet van personeel, infrastructuur, middelen... Ethische visie vertalen in de praktijk heeft ook consequenties!
- Er is in onze sameleving sowieso een vorm van 'ageisme'= discriminatie en vooroordelen ten aanzien van 'ouder worden'. De norm van de actieve, wilsbekwame en flinke burger is sterk aanwezig. Zo zijn er nog een aantal macro-ethische kaders, cultuurnormen die sterk onze blik en onze zorg bepalen.

Hoezo ethiek? Verslag workshop 2

- “Wat wanneer een bewoner niet gewassen wil worden door een verzorgende die holebi is?” Je kan daar vanuit verschillende blikken naar kijken natuurlijk. Principieel ethisch zou je de kant van de bewoner kunnen kiezen (klant is koning) of kiezen voor de verzorgende (we zijn niet tolerant voor intolerantie). Vruuchtbaarder is misschien om het gesprek aan te gaan: wie is het meest kwetsbaar? Welke kwetsbaarheden en verantwoordelijkheden liggen er?”
- “Het uitklaren van wensen/vooroordelen kan vaak veel heisa voorkomen. Neem de tijd om met betrokkenen even in gesprek te gaan; liefst zelfs samen...”
- “Hoe hard/strikt moeten we onze missie en visie vertalen in de praktijk? We wéten wel wat het goede is, maar de weg ernaartoe is vaak onduidelijk of hobbelig.” Inderdaad een valkuil bij het uitwerken van een ‘beleid’ of visietekst: veel belangrijker is de organisatie van gesprekscultuur en overlegmomenten in de organisatie.
- We belanden dan bij wat ook wel omschreven wordt als ‘ethische cultuur’ van een organisatie: ‘zo doen we het hier’. Ethisch leiderschap is vaak cruciale factor daarin.
- Thematiek van wils(on)bekwaamheid verder uitklaren.

Kader zorgethiek: Zorg als afstemming

J. TRONTO, *Moral Boundaries*, Routledge, NY, 1993.

3. RUIMTE VOOR ONDEUGDEN

OF...

... Hoe te kijken naar de zorg die altijd **ONAF** is; slechts ‘mensenwerk’ en dus ook (ethisch) onvolmaakt.

3. RUIMTE VOOR 'ONDEUGDEN'

- 'ondeugd' als de emotie of het gedrag dat als NIET ethisch wordt beschouwd.
- In tegenstelling tot de 'deugd' die we willen nastreven (ook bij ons personeel en managers)
- Ondeugden geven uiting aan het feit dat mensen 'met huid en haar' in de zorg betrokken zijn – hun ethische betrokkenheid op de ander is er al (van vooraleer ze betrokken willen zijn).
- Zorg is echter geen ethisch heldenwerk, maar vaak kwestie van 'le meilleur humain possible' (Paul Ricoeur)

L. VANLAERE & R. BURGGRAEVE, *Gekkenwerk. Kleine ondeugden voor zorgdragers.*
Lannoo, Tielt, 2013.

3. RUIMTE VOOR ONDEUGDEN

CARTOON: maakt duidelijk dat er iets 'vreemds' binnenkomt in de leefwereld van de verzorgende = **EXPOSURE voor deze verpleegkundige/verzorgende**

Exposure maakt ons bewust van de eigen kwetsbaarheid, eigen waarden en normen, eigen 'vooringenomenheid' als zorgdrager (en als organisatie van zorg)

Antwoord van de zorgethiek:

- hou **kwetsbaarheid** centraal in zorg, die van de zorgontvanger zowel als die van de zorgverlener (cf. 'ont-ferm u' – Wannes Cappelle)
- zorg is een kwestie van 'in relatie durven gaan'

3. RUIMTE VOOR ONDEUGDEN

Antipathie

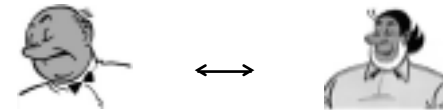
- Een spontaan gevoel van weerzin
- Een gevoel dat meer zegt over mij dan over de ander
- (antipathie is interessanter dan sympathie wat ethisch verantwoorde zorg betreft)

L. VANLAERE & R. BURGGRAEVE, *Gekkenwerk. Kleine ondeugden voor zorgdraggers*. Lannoo, Tielt, 2013.

3. RUIMTE VOOR ONDEUGDEN

Ruimte maken voor 'ondeugden' van zorgdraggers...

- Zorgt ervoor dat er 'gereflecteerd' wordt op 'mijn waarden en normen' en die van de ander (zonder dat er sprake hoeft te zijn van 'ethiek').
- Geeft adem aan zorgdraggers, zorgt ervoor dat ze zich (voldoende) kwetsbaar blijven opstellen én dat ze het kunnen volhouden in dit ethisch engagement. (Cf. 'ethisch spaarzaamheid')

L. VANLAERE & R. BURGGRAEVE, *Gekkenwerk. Kleine ondeugden voor zorgdraggers*. Lannoo, Tielt, 2013.

3. RUIMTE VOOR ONDEUGDEN

- Antipathie= gevoel empathie=vaardigheid
- Antipathie brengt ons bij ethische beleefdheid en basaal respect
- Catalysator voor samen spreken over 'goede zorg' met collega's

TOT SLOT....Ik wens u:

GEEN nieuw 'BELEID'

Maar wel:

- **MOEDIG én KWETSBAAR LEIDERSCHAP**
- Gesprek(smogelijkheden) over **GOEDE ZORG** zo laag mogelijk in de organisatie